

*А. О. Гуторов, д. е. н., с. н. с.,
ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ
Т. В. Воронько-Невіднича, к. е. н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава*

РОЗВИТОК ГАЛУЗЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Незважаючи на проголошений курс на децентралізацію, розвиток громадського самоуправління в аграрному секторі економіки Україні ще не став дієвим інструментом самоврядування.

В окремих країнах світу функції галузевого самоврядування виконують продуктові компанії, науково-виробничі об'єднання (Республіка Білорусь), кластери і субкластери ТНК (США, Франція тощо), промислові округи (Італія), кейрецу й дзайбацу (Японія), чеболі (Південна Корея), а також фахові (спеціалізовані за професійним складом учасників і їхнім виробничими типом) виробничі об'єднання сільськогосподарських товаровиробників (Європейський Союз, Канада тощо).

Найбільшого поширення професійні виробничі об'єднання набули в тих країнах, де основною господарською одиницею є фермерські господарства і сімейні ферми, а рівень розвитку громадянського суспільства доволі високий. Відтак для захисту своїх інтересів і досягнення ефекту масштабу малі фермери створюють спеціалізовані, на певному виді сільськогосподарської продукції, кооперативи, які, своєю чергою, входять до різного роду асоціацій кооперативів. Наприклад, у Данії функціонують кооперативні консорціуми залежно від виду продукції, в Італії – торгові асоціації за видами товарів (послуг), у Франції – регіональні й національні галузеві федерації профільних

кооперативів тощо. Організація і управління фаховими виробничими об'єднаннями в Європейському Союзі входить до повноважень Комітету професійних об'єднань сільгосптоваровиробників (СОРА) і Генерального комітету сільськогосподарської кооперації ЄС (COGECA).

В аграрному секторі економіки України виробничі об'єднання продуктового напрямку нині поділяють на національні асоціації та добровільні об'єднання. До національних продуктових асоціацій належать такі об'єднання: «Агрокомплект», «Агropостач», «Буряководи України», «Всеукраїнська асоціація пекарів», «Лікарські рослини», «Теплиці України», «Укрбджолпром», «Укрзернопродукт», «Укрконсервмолоко», «Укрмолпром», «Укрм'ясо», «Укрроліяпром», «Укрптахопром», «Укртютюн», «Укрцукор», державний концерн «Укрсадвинпром».

Так, свого часу НАЦУ «Укрцукор» мала свої осередки майже в усіх регіонах, було створено відповідні профспілкові комітети. Нині де-факто функціонують тільки 8 обласних асоціацій цукровиків, апарат яких складається з 2–5 осіб. Через брак коштів регіональні асоціації часто мають заборгованість за комунальні послуги, оренду приміщень та з виплати заробітної плати її працівникам. Як наслідок, вони припиняють свою діяльність добровільно або у примусовому порядку.

Лише у 2006–2012 рр. було ліквідовано асоціації «Волиньцукор», «Одесацукор», «Хмельницькцукор», «Черкасицукор», а також Українську асоціацію з видобутку вапнякового каменю для цукрової промисловості «Укрцукоркамінь». Нині у стані припинення перебувають «Черкасицукор», Ставищенська науково-виробнича асоціація «Цукор». Певною мірою занепаду галузевих виробничих об'єднань спричиняють інтегровані суб'єкти господарювання, що у той чи інший спосіб афіліюють цукрові заводи (у 2015 р. в Україні із

Зб діючих цукрових заводів 19 належали інтегрованим суб'єктам господарювання, 17 – були де-юре самостійними), беручи на себе функції дорадництва й інформаційно-консультативного супроводу. Іншими словами, цукровиробники поступово втрачають інтерес бути членами асоціацій, нести необґрунтовані витрати зі сплати щорічних внесків.

У зв'язку з браком достатніх повноважень для повноцінного лобіювання інтересів та захисту прав їхніх членів, провідні господарські асоціації здебільшого виконують тільки інформаційну функцію. До того ж частину з них створили для реалізації різних схем відмивання коштів, зокрема грантів міжнародних організацій. Значна кількість виробничих об'єднань є інформаційно закритими для не-членів, що унеможливорює здійснення громадського контролю за їхньою діяльністю. Відсутність членства у переважної більшості з них у Національній Раді асоціацій товаровиробників не дає змогу колективно користуватися перевагами державної підтримки експорту, що їх надає Міністерство економічного розвитку і торгівлі України тощо.

Іншою проблемою розвитку галузевого самоврядування в Україні є неузгодженість дій між різними виробничими об'єднаннями. Наприклад, цукрові заводи є членами мережі асоціацій НАЦУ «Укрцукор», а також низки інших громадських організацій і господарських спілок. У цей же час бурякосійні господарства входять в інші професійні об'єднання, які не мають угод про спільну діяльність із асоціаціями цукровиробників та підприємствами харчової промисловості.

Розв'язання цих проблем сприятиме ефективному розвитку галузевого самоврядування в системі продуктових інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки.